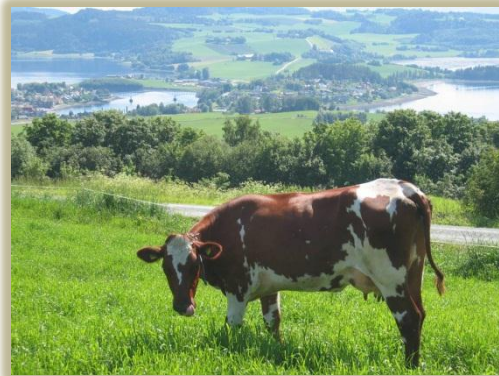

Fylkesmannen
i Nord-Trøndelag

Regionalt næringsprogram for Nord-Trøndelag

2013-2016

Landbruksrelatert næringsutvikling

Vedtatt: 2012

Revidert i 2013 med endringer gjeldende fra 01.01.2014

Forord

Landbruket i Nord-Trøndelag er en viktig næring, både for enkeltkommuner og for Nord-Trøndelag som helhet. Landbruket er viktig ut fra forhold som matproduksjon, bosetting og sysselsetting, men samtidig er aktiviteten i landbruket i stor grad med på å bestemme hvordan fylket ser ut gjennom måten et aktivt landbruk former kulturlandskapet. Gjennom produksjon av mat, opplevelser, kulturlandskap og andre fellesgoder skal framtidens landbruk i Nord-Trøndelag være kunnskapsdrevet og innovativt med et mangfold i produksjon og struktur, noe som gir robusthet og bærekraft.

For å opprettholde et aktivt landbruk, må det legges til grunn en bærekraftig økonomi for enkeltforetakene, som gir mulighet for framtidens satsing som danner grunnlag for optimisme og rekruttering til næringa. Økonomien i landbruket er bygd omkring to hovedpilarer. Den ene er de rammevilkår som landbruksnæringen som sådan har gjennom sentrale politiske prioriteringer, inkludert ulike former for produksjonstillegg og tilskudd. Den andre er gårdbrukeren som selvstendig næringsdrivende, og de evner og muligheter han eller hun har for å utnytte det potensialet ressursene på gården gir. Det siste området er et sentralt område hvor det regionale leddet kan delta med ulike virkemidler, blant annet gjennom Regionalt Næringsprogram.

Programmet er rullert høsten 2013, og omfatter prioriteringer og retningslinjer for virkemiddelbruk gjeldende fra 01.01.2014.

15. desember 2013

Fylkesmannen i Nord-Trøndelag

Landbruksavdelingen

Innhold

Forord	i
Innhold	ii
1 Innledning og bakgrunn	1
2 Mål og STRATEGISke innsatsområder	2
2.1 Strategiske innsatsområder	2
2.1.1 Rekruttering	2
2.1.2 Kompetanse	2
2.1.3 Bedriftsutvikling og nyskaping	3
3 tiltaksområder 2013-2016	4
3.1 Matproduksjon	4
3.1.1 Husdyrproduksjon	4
3.1.2 Planteproduksjon	5
3.1.3 Økologisk produksjon	6
3.2 Skog og trebruk	6
3.2.1 Skog	6
3.2.2 Trebruk	7
3.3 Fornybar energi	7
3.4 Matspesialiteter og grønt reiseliv	8
3.4.1 Matspesialiteter fra Trøndelag	8
3.4.2 Grønt reiseliv	8
3.5 Inn på tunet	9
3.6 Bygde- og næringsmobilisering	9
4 Vilkår, tiltaksgrupper og støttenivå	9
4.1 Vilkår	10
4.1.1 Generelt om investeringer	10
4.1.2 Investeringer i tradisjonelt landbruk	10
4.1.3 Nye næringer	10
4.2 Tiltaksgrupper og støttenivå	11
4.2.1 Bedriftsretta utviklingstiltak	11
4.2.2 Investeringer i tradisjonelt landbruk og andre bygdenæringer	12
4.2.3 Tilskudd ved generasjonsskifte (eierskifte)	12
4.2.4 Andre tiltak	13

Vedlegg 1: Statistikk for landbruket i Nord-Trøndelag

1 INNLEDNING OG BAKGRUNN

Med bakgrunn i Meld. St. 9 "Velkommen til bords" om Landbruks- og mat-politikken, utarbeides det Regionale bygdeutviklingsprogram for alle fylker eller regioner. I Trøndelag har man valgt å utforme et felles program som gjelder begge fylkene. I tillegg til å svare på bestillingen fra stortingsmeldingen, skal programmet for Trøndelag i tillegg være handlingsplan for felles landbruksmelding for Trøndelagsfylkene. Bygdeutviklingsprogrammet er utarbeidet i nært samarbeid med det regionale partnerskapet på landbruksområdet hvor bla. Fylkeskommunen, Fylkesmannen, Innovasjon Norge og næringsorganisasjonene er viktige aktører. Bygdeutviklingsprogrammet har en god kobling mot fylkeskommunens arbeid for regional utvikling for øvrig.

I tillegg til det fylkesovergripende Bygdeutviklingsprogrammet, utarbeides det for hvert av Trøndelagsfylkene et Regionalt næringsprogram, et Regionalt miljøprogram og et Regionalt skog og klimaprogram. Dette er delprogrammer under det Regionale bygdeutviklingsprogrammet.

Regionalt Næringsprogram for landbruket i Nord-Trøndelag er en overordnet plan for arbeidet med å utvikle landbruket og bygdene i fylket. Programmet bygger på både sentrale og regionale føringer. Landbruks- og matdepartementets gjeldende strategi for næringsutvikling *Ta landet i bruk!* gir rammer og føringer for arbeidet med næringsutvikling på regionalt nivå. I tillegg bygger programmet på de signaler som ligger i LMDs *Stortingsmelding nr. 9 Landbruks- og matpolitikken – Velkommen til bords*.

Det regionale næringsprogrammet skal bidra til økt samarbeid og skal gi bedre samordning av virkemiddelbruken, og er en invitasjon til virkemiddelapparat og utviklingsmiljø om å øke innsatsen innenfor landbruksområdet. I næringsprogrammet er landbruk å regne som tradisjonelt landbruk og bygdenæringer. Tradisjonelt landbruk omfatter jordbruk og skogbruk. Bygdenæringer er i denne sammenhengen definert som næringsaktivitet som ikke er avhengig av overføringer fra staten, men som i sin helhet baserer sin virksomhet på inntekter fra markedet. I næringsprogrammet avgrenses hovedfokuset til den delen av verdikjeden som skjer på gården eller i direkte tilknytning til gården. Dette gjelder både jordbruk, skogbruk og bygdenæringer. Gårdbrukeren, gårdsdriften og gårdens samlede ressurser skal være i fokus.

Regionalt næringsprogram består av dagens fylkesvis BU-midler, og styrkes gjennom omdisponering av midler fra nasjonale program til regionalt nivå. Dette innebærer at nye bedriftsrettede midler legges inn i ordningen. Dette gjelder bedriftsrettede midler til mat, reiseliv og innlandsfiske, samt bedriftsrettede midler fra *Bioenergiprogrammet*. Bioenergiprogrammet tilbyr investeringsvirkemidler til landbruksforetak som vil bygge anlegg for salg av varme, gårdsvarmeanlegg, veksthus, biogass og flisproduksjon. Når det gjelder mat, reiseliv og innlandsfiske, kommer midlene fra *Lokalmatprogrammet*, og omfatter målgruppene bønder, næringsmiddelbedrifter og reiselivsbedrifter hvor satsingen skal komme primærleddet til gode, enten gjennom økt pris eller økt volum.

Med bakgrunn i sentrale føringer overfører Fylkesmannens landbruksavdeling ansvaret for administrasjonen av de bedriftsrettede BU-midler til Innovasjon Norge regionalt. Dette omfatter alle bedriftsrettede virkemidlene både innenfor tradisjonelt jordbruk, skogbruk, bioenergi, og nye næringer.

I tillegg til de bedriftsrettede virkemidlene disponerer Nord-Trøndelag i likhet med andre fylker BU-midler til utrednings- og tilretteleggingstiltak. Midlene omtales også som de tilretteleggende BU-midlene, og forvaltning av disse utføres av Fylkesmannens landbruksavdeling.

2 MÅL OG STRATEGISKE INNSATSOMRÅDER

Visjon

Attraktivt landbruk og levende bygder i hele Nord-Trøndelag

Overordnet målsetting

Nord-Trøndelag skal ha et variert, attraktivt og kompetansedrevet landbruk, med verdiskaping innenfor framtidsetta landbruk og nye bygdenæringer, som medfører sysselsetting og bosetting med utgangspunkt i våre fortrinn.

Resultatmål

1. Stimulere til at Nord-Trøndelag øker sin relative andel av nasjonal matproduksjon med en årlig vekst i samlet matproduksjonen på minimum 1,5 % per år.
2. Stimulere til at minimum 50 % av veksten i landbruksproduksjonen skal være basert på lokale råvarer og ressurser.
3. Bidra til at ressursgrunnlaget utnyttes i en variert bruksstruktur gjennom å stimulere til initiativ og vekst både i distriktene og i sentrale områder.
4. Legge til rette for økt verdiskaping og sysselsetting innenfor produksjon av varer og tjenester med utgangspunkt i landbrukets og bygdenes ressurser som minimum tilsvarer 1,5 % vekst per år.

2.1 Strategiske innsatsområder

For å nå målsettingene for landbruksrelatert næringsutvikling i Nord-Trøndelag er *rekruttering, kompetanse og bedriftsutvikling og nyskaping* de viktigste strategiske innsatsområdene i planperioden.

2.1.1 Rekruttering

Rekruttering er avgjørende for å sikre framtidig landbruksproduksjon og utvikling av nye bygdenæringer. Ungdom er i denne sammenheng ressursen som i framtida skal utvikle bygdene og skape ny næringsvirksomhet med utgangspunkt i bygdenes ressurser. Ungdom må trekkes inn på viktige samfunnsområder, og de må få mulighet til medansvar. Økt rekruttering vil være avhengig av at næringen klarer å møte aktuelle målgrupper på en positiv måte. Det betyr at man må være til stede der ungdom og andre interesserte er, man må framstå på en positiv måte og man må gi unge mennesker muligheten til å slippe til og komme i direkte kontakt med næringen. Samtidig må næringen synliggjøre hele sitt mangfoldige ressursgrunnlag og sine muligheter for framtidige drivere av landbruksforetak.

I Nord-Trøndelag vektlegges følgende:

- *Tiltak som styrker ungdoms motivasjon for etablering og arbeid innenfor landbruket og i bygdenæringer for øvrig.*
- *Tiltak som stimulerer til økt andel kvinner som foretaksdrivere i landbruket.*
- *Generelle tiltak som markedsfører og motiverer til etablering innenfor landbruket og bygdenæringer.*

2.1.2 Kompetanse

Kompetanse er en avgjørende faktor for sikre kvalitet, og legge til rette for innovasjoner, produktutvikling og nyskaping i landbruksnæringa. Kompetansebehovet omfatter alle relevante målgrupper, og strekker seg fra landbruksfaglig utdanning i den videregående skole til forskning og utvikling i universitetssektoren. I denne sammenheng er det viktig at gårdbrukeren har tilgang på riktig kompetanse gjennom rådgivere og veiledning, og at det

eksisterer tilpassede tilbud om kompetanseheving. Landbruksmelding for Trøndelag konkluderer med at kompetanse er en viktig premis for å utvikle landbruksnæringa, og dette har blitt fulgt opp med gjennomføringa av forprosjekt Kompetanseløft Trøndersk landbruk., som skal legge premissene for videre arbeid.

I Nord-Trøndelag vektlegges følgende:

- *Følge opp intensjonene om kompetanseheving gjennom aktiv deltakelse i Kompetanseløft Trøndersk landbruk.*
- *Stimulere til mer brukerinitiert kunnskapsutvikling gjennom Grønn Forskning Midt-Norge.*
- *Utnytte potensialet for bruk av BU-midler til å utløse annen FoU-finansiering ved å støtte aktuelle forprosjekter.*
- *Nært samarbeid med Nord-Trøndelag fylkeskommune knyttet til rekruttering, kompetanse og likestilling innen landbruket.*

2.1.3 Bedriftsutvikling og nyskaping

Innovasjon og entreprenørskap er viktig for at landbruksnæringen skal fortsette å utvikle seg. Dette gjelder både innenfor det tradisjonelle landbruket og når det gjelder nye bygdenæringar. Både innovasjon og entreprenørskap er vide begreper som defineres og tillegges innhold med mange nyanser, og som i en næring kan foregå i alle ledd i verdikjeden. I denne sammenhengen avgrenses fokuset på innovasjon og entreprenørskap til det som angår gårdbrukeren, gårdsdriften og gårdens samlede ressurser.

Jordbruk

For å nå målsettingen om å øke matproduksjonen med en vesentlig andel egenproduserte innsatsfaktorer, vil det være av stor betydning å styrke de grovfôrbaserte produksjonene. Melkeproduksjon med tilhørende storfekjøttproduksjon er den dominerende produksjonen i Nord-Trøndelag med en vesentlig andel av samlet verdiskaping og sysselsetting. Det er derfor av stor betydning å opprettholde melkeproduksjonen og stimulere til satsing og fornying i hele fylket. Viktig er det også å stimulere til økt satsing på lammekjøtt og storfekjøtt i ammekubesetninger for å utnytte grovfôrressursene. I tillegg tilfører de grovfôrbaserte produksjonene gjennom beiting et vesentlig bidrag til å opprettholde et åpent kulturlandskap.

De kraftfôrbaserte produksjonene er også viktige for å opprettholde og øke den samlede landbruksproduksjonen i Nord-Trøndelag. Både innenfor produksjon av svinekjøtt, kylling og egg har Nord-Trøndelag gode produsentmiljø og en vesentlig andel av samlet produksjon. Produksjon av kylling har også blitt et viktig supplement til andre husdyrproduksjoner, og bidrar til å opprettholde full sysselsetting på mindre bruk.

I Nord-Trøndelag benyttes i størrelsesorden 2/3 av arealet til produksjon av grovfôr og 1/3 til korn. Potet, bær- og grønnsakproduksjon utgjør liten andel av arealet, men er av stor betydning når det gjelder sysselsetting i enkelte områder.

I Nord-Trøndelag vektlegges følgende:

- *Grovfôrbaserte produksjoner, smågrisproduksjon og potet, bær og grønnsaker prioriteres. Andre produksjoner prioriteres ikke.*
- *Innenfor de prioriterte produksjonene og innenfor målene for økologiske produksjon i Trøndelag, prioriteres økologiske produksjon foran konvensjonell drift.*

Skogbruk

Tilgjengelige takster av skogressursen i Nord-Trøndelag viser at avvirkningspotensialet for fylket er ca 0,7 millioner m³ pr år innenfor et perspektiv på 10-20 år, uten at det påvirker framtidig avvirkning. I dag avvirknes 60 % av potensialet. For å øke uttaket av skogressursen og øke verdiskapingen av skogbruket, må skogeier gis større andel av den samlede verdiskapingen.

I Nord-Trøndelag vektlegges følgende:

- *Kompetansehevende tiltak, veiledning og oppsøkende virksomhet som stimulerer til økt avvirkning.*
- *Kunnskapsutvikling knyttet til driftsteknikk i forbindelse med spesielle utfordringer i skogbruket i Nord-Trøndelag.*
- *Nettverkssamarbeid i skogbruket.*

Andre bygdenæringer

Over en rekke år har det vært stort fokus på verdiskaping knyttet til andre typer bygdenæringer. Enten som tilleggsnæring til tradisjonell landbruksdrift eller som selvstendig forretningsutvikling. Denne satsingen fortsetter, og forsterkes gjennom signalene i Stortingsmelding nr. 9 (2011– 2012). Bygdenæringer er i denne sammenhengen definert som næringsaktivitet knyttet til gårdens totale ressurser, som ikke er avhengig av overføringer fra staten, men baserer sin virksomhet på inntekter fra markedet. Prioriterte områder vil være lokal mat, grønt reiseliv, bioenergi og Inn på tunet.

I Nord-Trøndelag vektlegges følgende:

- *Mobiliseringstiltak som øker rekrutteringen til næringa*
- *Tiltak som bygger kompetanse gjennom samarbeid og nettverk*
- *Tiltak hvor trønderske matspesialiteter og reiseliv ses i sammenheng*

3 TILTAKSOMRÅDER 2013-2016

Med utgangspunkt i målsettingene for utvikling og verdiskaping i landbruksnæringa og de strategiske innsatsområdene for perioden, er følgende tiltaksområder prioritert:

- Matproduksjon
- Skog og trebruk
- Fornybar energi
- Matspesialiteter og grønt reiseliv
- Inn på tunet
- Bygde- og næringsmobilisering

3.1 Matproduksjon

3.1.1 Husdyrproduksjon

Melkeproduksjonen er bærebjelken i nordtrøndersk husdyrproduksjon og landbruksproduksjon og står for om lag 50 % av sysselsettingen. Melkeproduksjonen er kvoteregulert og markedstilpasset, og det er en arbeidsintensiv driftsform. Fylkesmannen i Nord-Trøndelag gjennomførte i 2011 en spørreundersøkelse til alle nordtrønderske melkeprodusenter, som viste at mange er usikre på om de vil fortsette som melkeprodusenter. Undersøkelsen viser også at behovet for investeringer i produksjonen er stort. Det har vært en sterk strukturrasjonalisering i melkeproduksjonen, og utviklingen

ser ut til å være akselererende. Dette forsterkes gjennom åpning for kvoteleie fra 2009, noe som også har ført til at flere samdrifter er blitt oppløst eller omorganisert. I løpet av de siste 10-12 årene er antall melkeprodusenter i Nord-Trøndelag mer enn halvert, mens produksjonsvolumet er opprettholdt. Det er god utvikling og optimisme med satsing på melk i enkelte områder, mens andre områder opplever stort frafall. Dette viser at det er viktig å opprettholde gode produsentmiljøer som stimulerer og gir motivasjon til utvikling.

Storfekjøtt har vesentlig underdekning i markedet, og det er rom for betydelig større produksjon. Både melkeproduksjon og spesialisert kjøttproduksjon på storfe er produksjoner som er godt tilpasset, og sterkt ønsket, i nordtrøndersk landbruk. Nedgangen i antall melkekyr oppveies ikke på langt nær av veksten i antall ammekyr. Det betyr at antall fødte kalver reduseres. Med utgangspunkt i dagens markedssituasjon og grovfôr og beiteressursene i Trøndelag er storfekjøttproduksjon et område hvor Trøndelag har gode forutsetninger for vekst.

Svineproduksjonen er en sentral kraftfôrbasert volumproduksjon i Nord-Trøndelag. Også innenfor svineproduksjon har det vært en sterk strukturendring de siste 10 år, hvor antall bruk med avlspurker er mer enn halvert. Samlet purketallet er noe redusert, men dette oppveies av økning i produsert smågris pr årspurke slik at antall slaktegris produsert har gått opp. Svineproduksjon er i en vanskelig markedssituasjon med overproduksjon på grunn av svikt i markedet.

Lammekjøttproduksjonen står sterkt i Nord-Trøndelag, på tross av et betydelig rovviltpress i mange kommuner, spesielt i Indre Namdal. Også innenfor denne produksjonen er det en nedgang i antall besetninger, men hver besetning øker i størrelse. De siste 10 år har antall bruk med sau gått ned fra ca 800 til ca 500. Det er imidlertid markedsavsetning og økende etterspørsel etter lammekjøtt, samtidig som det er ønskelig å øke produksjonen av kjøtt med basis i grovfôr og beiter. Dette gir vekstmuligheter innenfor produksjon av lammekjøtt.

Fjørfeholdet øker i omfang og vokser og er en sentral volumproduksjon i Nord-Trøndelag. Fylket øker sine markedsandeler i det nasjonale markedet kraftig og dersom man ser egg og kyllingproduksjon samlet utgjør Nord-Trøndelag tilnærmet 25 % av samlet volum i Norge. Både eggproduksjon og leveranse av fjørfehold er avhengig av kontrakter med varemottakere. Økonomien i fjørfeholdet har de siste årene vært på et nivå som har gjort investeringer interessant uten bruk av investeringsvirkemidler. Markedet er i fortsatt vekst.

Prioriteringer

- Grovfôrbasert produksjon av lammekjøtt og melk- og storfekjøtt gis høyest prioritet. Smågrisproduksjon gis også prioritet.¹ For kombinasjonsbesetninger omfattes kun smågrisdelen i kombinertbesetninger. Andre produksjoner prioriteres ikke.
- Driftsopplegg med aktiv beitebruk i inn- og utmark prioriteres.
- Det stimuleres til økt trebruk i driftsbygninger.

3.1.2 Planteproduksjon

I all hovedsak kan en fordele plantedyrking i Nord-Trøndelag på to store produksjoner når det gjelder arealbruk: omtrent 2/3 av dyrka areal brukes til produksjon av grovfôr og ca 1/3 til kornproduksjon. 90 % av kornproduksjonen er bygg. Potetproduksjon foregår på 1,5 % av arealet, mens produksjon av grønnsaker og bær utgjør i størrelsesorden 0,5 % av samla

¹ Investeringer i smågrisproduksjon, som bidrar til økt kapasitet, kan etter pålegg fra Innovasjon Norge sentralt ikke støttes før markedssituasjonen på svinekjøtt stabil.

jordbruksareal i fylket. Potet, bær og grønnsakproduksjonen utgjør en liten del av arealet, men en betydelig del av verdiskapingen og sysselsettingen i planteproduksjonen.

Helsedirektoratet anbefaler i nye kostholdsråd et variert kosthold med mye grønnsaker, frukt og bær. Forbruket har økt, men bør fortsatt økes betraktelig, noe som gir økt rom for større produksjon. Det er stor etterspørsel i markedet etter bær, spesielt jordbær og bringebær, og trønderbær er svært ettertraktet. Det ligger også et potensial for økt volum og verdiskaping gjennom produktutvikling og merkevarebygging.

Strengt krav til effektivisering og kostnadsreduksjoner har bidratt til at antall bruk med produksjon av bær og grønnsaker er redusert, samtidig som brukene med slik produksjon har blitt større. Gode produksjonskunnskaper, lager og lagringsmetoder er viktig for kvaliteten. Gode lagervilkår kan bidra til salg av trønderske kvalitetsprodukter også utover våren.

Prioriteringer

- Styrke primærprodusentenes konkurransekraft innen potet, bær- og grøntsektoren med merkevarebygging, kunnskap og mobilisering.
- Prioritere lager for potet, bær og grønnsaker som styrker verdiskapingen og øker konkurranseevnen.

3.1.3 Økologisk produksjon

Økologisk landbruk er et satsingsområde i norsk landbrukspolitik. Fylkesmannen i Nord- og Sør-Trøndelag har i samarbeid utarbeidet en felles handlingsplan for utvikling av økologisk landbruk. I Trøndelag er det ca 9,3 % av det samla jordbruksarealet som drives økologisk i 2012. Når det gjelder ambisjonene i planperioden 2012-2015, skal Trøndelag fortsatt være den ledende region på økologisk produksjon, med en fordobling av omsetning i forhold til 2011-nivå.

Prioriteringer

- Økologiske produksjoner gis høy prioritert sammenlignet med konvensjonell produksjon.
- Kompetanseheving for å styrke agronomien prioriteres, sammen med tiltak som fremmer distribusjon, omsetning og samarbeid.

3.2 Skog og trebruk

3.2.1 Skog

Skogen, som grunnlag for aktivt skogbruk og en konkurransedyktig skogindustri, er viktig for bosetting, sysselsetting og næringsutvikling i vår landsdel. Andelen lokal råvare til industrien er betydelig redusert over en periode, som følge av redusert hogstvolum i Nord-Trønderske skoger. Analyser viser at skogressursene gir grunnlag for en langt høyere avvirkning enn det nivå det ligger på i dag. I Nord-Trøndelag vil man kunne avvirke 700 000 m³ pr år, når tilgjengelighet og ivaretagelse av miljøverdiene i skogen er tatt hensyn til. Imidlertid er det en forutsetning at en større del av skogarealet gjøres økonomisk drivbart for å kunne forsyne industrien med virke.

En arbeidsgruppe ledet av fylkesmannen i Nord-Trøndelag, har etter initiativ fra skogindustrien i fylket, utarbeidet med å ferdigstille en tiltaksplan for å øke avvirkningen fra Nord-Trøndelag. Arbeidsgruppen er sammensatt med representasjon fra skogeierorganisasjonen Allskog, Nord-Trøndelag fylkeskommune, skogindustrien og

fylkesmannen. Dette arbeidet vil være en viktig leverandør av omforent kunnskap om behovene for tiltak i Nord-Trøndelag.

Prioriteringer:

- Tiltak som legger til rette for økt avvirkning og økt verdiskaping av skog gjennom veiledning og aktivitet i direkte kontakt med skogeieren.
- Tiltak som øker tilgjengeligheten av skog, vegbygging, ny driftsmetodikk og infrastrukturtiltak i vanskelig terreng.
- Kunnskapsutvikling knyttet til nye driftsteknikker (tynning, vått underlag, ustabil vinter) som øker verdien av skogressursen.

3.2.2 Trebruk

For å øke verdiskapingen i næringa er det avgjørende å øke bruken av tre og å utvikle nye produkter med god betalingsevne. Tresatsingstiltakene må utvikles slik at innovasjonsarbeidet blant annet støtter best mulig opp om økt verdiskaping og økte miljøgevinster ved bruk av trevirke. Tredriversatsinga i Trøndelag med fokus på arenaetablering, nettverksbygging og markedstenkning har gitt gode resultat og har vist seg å være et viktig tiltak for å oppnå økt verdiskaping i bedriftene. Tilsvarende drivernettsverk blir nå etablert i de fleste av landets fylker og det er viktig at denne rollen også opprettholdes i Trøndelag. Prosjektene som har blitt etablert som følge av tredriversatsinga har resultert i nye konkurransedyktige produkter, skapt bevissthet om kvalitetsegenskapene ved tre, samtidig som det er gjort et godt arbeid for å bygge opp kunnskap og nettverk.

Prioriteringer:

- Tiltak som øker bearbeidingsgraden og øker samlet verdiskaping.
- Produktutvikling med basis i tre.
- Videreføring av tredriversatsinga.
- Trebruk på utradisjonelle produktområder og i nye markedssegmenter.
- Økt trebruk i driftsbygninger.

3.3 Fornybar energi

Energipolitikken i Norge i dag legger stor vekt på utbygging av fornybar energiproduksjon; vann- og vindkraft, solenergi, bølgekraft og bioenergi. For landbruket vil både vind, småkraft, solenergi og bioenergi være alternativer som vil kunne utnyttes i årene framover. Klimameldinga legger opp til økt produksjon og bruk av bioenergi, noe som er blitt konkretisert gjennom regjeringens Bioenergistrategi

Binding av klimagasser gjennom valg av materialer i bygg og endra produksjonsteknikk vil også være bidrag som landbruket vil kunne levere som svar på de store klimautfordringene vi står ovenfor.

Prioriteringer:

- Bidra til utvikling av gode og sikre forsyningskjeder for bioenergi.
- Bidra til oppfølging av kommunenes og fylkeskommunens klima- og energiplaner.
- Tilrettelegging og bruk av bioenergi og andre alternative energikilder vektlegges i forbindelse med investeringer i ny og tradisjonell næring.

3.4 Matspesialiteter og grønt reiseliv

3.4.1 Matspesialiteter fra Trøndelag

Utvikling av lokale matspesialiteter er i vekst. Utvikling av matspesialiteter med lokalt særpreg har vært en viktig strategi innen nasjonal matpolitikk. Nytt nasjonalt lokalmatprogram ble vedtatt i 2011 og Meld. St. 9 "Velkommen til bords" holder fast ved videre satsing.

Lokalmatprogrammet består av følgende tre hoveddeler:

1. "Lokalmatprogrammet" som inneholder økonomiske virkemidler til primærprodusenter, små og mellomstore næringsmiddelbedrifter og produsentsammenslutninger.
2. Kompetansetilbud i form av kompetansepunkt og et tilbud om markedstjenester til lokalmatprodusenter.
3. Omdømmebygging for norsk matkultur, norske matspesialiteter og mat og reiseliv.

I 2011 er det jobbet fram ny "Handlingsplan for matspesialiteter fra Trøndelag" der hovedmålet for videre arbeid er: *"å bidra til økt mangfold, lønnsomhet og verdiskaping basert på matspesialiteter fra Trøndelag"*.

Prioriteringer

- Bidra til økt mangfold ved å prioritere nyetableringer.
- Legge til rette for videre vekst og utvikling hos etablerte matbedrifter.
- Styrke oppslutning om og legitimiteten til trønderske matspesialiteter og lokal matforedling blant forbrukerne.
- Prioritere lokal mat som en viktig og naturlig del av reiselivsnæringa.
- Støtte opp om regionale utviklingsprosjekter og nettverksbygging.
- Samhandling med Matnavet i Midt-Norge og Oi! Trøndersk Mat og Drikke AS.

3.4.2 Grønt reiseliv

Regjeringens strategi for reiselivsnæringen, "Verdifulle opplevelser", fokuserer på at reiselivsnæringen må ta steget fra å produsere tradisjonelle reiselivsprodukter til å samarbeide om å skape helhetlige opplevelsesprodukter som inkluderer kultur, mat, historie, natur og aktiviteter, i tillegg til transport og overnatting.

Trøndelagsfylkene har en felles reiselivsstrategi, "Verdifulle opplevelser gjennom kvalitet, samhandling og mangfold". Strategien følges opp med toårige handlingsplaner og ble sist revidert i 2011. Tiltakene i handlingsplanen legger stadig større vekt på utvikling av helhetlige tilbud og følger opp nasjonale målsettinger om å ta mangfoldet av ressurser i bruk.

Ved vurdering av reiselivsprodukter må det legges stor vekt på at prosjektet støtter opp om utvikling av helhetlige reisemål. Samspillet mellom det tradisjonelle reiselivet og andre miljøer er her viktig, og må bygge på samarbeid mellom en rekke private og offentlige aktører. Utviklingen av nye, spennende opplevelsesprodukter vil i stor grad skje i skjæringspunktet mellom reiseliv, landbruk, fiskeri og kultur-næringene.

Prioriteringer

- Produktutvikling som bygger helhetlige løsninger og som supplerer eksisterende tilbud.
- Tiltak som gir økt samarbeid mellom reiselivsopplevelse og matopplevelse.

- Samarbeidsløsninger innenfor distribusjon, markedsføring og salg av reiselivsprodukter.

3.5 Inn på tunet

“Inn på tunet”, er et tilbud på gårdsbruk for enkeltmennesker eller grupper. Aktivitetene i tilbudet bygger på gårdens og bondens ressurser og tilbudene er tilrettelagt i forhold til ulike målgrupper og brukere. Dette kan være et utdanningstilbud knyttet til skolen eller aktivitets- og arbeidstreningstilbud gjennom helse- og omsorgstjenesten.

Potensialet for denne type tjenester anses som stort. Tilbudene kan etableres slik at de tar vare på menneskers mulighet til å delta og mestre. Få andre aktører enn landbruket kan greie å gi et lavterskeltilbud med så stort omfang. Samarbeid og samhandling mellom tilbyderne er en forutsetning for å lykkes. Arbeidet med å utvikle tjenester foregår imidlertid i brytningspunktet mellom ulike kulturer, med arbeidsmarked, skole og helse på den ene siden, og næringsutvikling og primærnærings på den andre. Videre er det også et brytningspunkt mellom private og offentlige tjenester.

Prioriteringer

- Kompetansehevende og nettverksbyggende tiltak.
- Bedriftsretta tiltak innen markedsintroduksjon og produktutvikling.
- Investeringsstøtte til prosjekter for tilrettelegging for tjenestetilbud.

3.6 Bygde- og næringsmobilisering

Det er fortsatt behov for å styrke aktiviteten og interessen for ny landbruksrelatert næringsutvikling gjennom mobiliseringsprosesser forankret i landbruket. Mobiliseringsprosesser er nødvendig for å skape kultur og struktur for utvikling av bygdenæringer. Det vil være både mulig og ønskelig å kombinere bygdemobiliseringsprosjekt med andre prosjekter. Dette kan være satsinger innenfor kulturlandskap, utmark, reiseliv med mer, da også slike prosjekter inneholder et betydelig mobiliseringselement. Å rette innsats mot spesielle målgrupper kan være aktuelt for å oppnå ønsket resultat. Tiltak mot grupper av ungdom kan for eksempel være hensiktsmessig i forhold til rekruttering, og tiltak for å bedre likestillingen mellom kjønn kan defineres som mobilisering. Det er viktig i mobiliseringsprosjekter at prosessen kommer i fokus. De tilretteleggende virkemidlene kan ikke benyttes til investeringer i fysiske tiltak eller individuell bedriftsrådgivning.

Prioriteringer

- Bygde- og landbruksrelaterte mobiliseringsprosesser.
- Likestillings- og rekrutteringstiltak.
- Etablering og oppfølging av næringsnettverk.

4 VILKÅR, TILTAKSGRUPPER OG STØTTENIVÅ

De regionale bygdeutviklingsmidlene er virkemidler som skal stimulere til at målene for regionalt næringsprogram for Nord-Trøndelag nås. De skal bidra til at risiko reduseres og investeringer gjennomføres.

Bygdeutviklingsmidlene deles i de *bedriftsrettede BU-midlene*, hvor Innovasjon Norge er søkerinstans, og de *tilretteleggende BU-midlene*, hvor Fylkesmannens landbruksavdeling er søkerinstans. Midlene tildeles årlig fra Landbruks- og matdepartementet (LMD). Inntil 18 % av de samlede midlene kan avsettes til tilretteleggende tiltak, men resterende er investeringsvirkemidler innenfor tradisjonelt landbruk og bygdenæringer.

Av de bedriftsrettede BU-midlene (investeringsvirkemidlene) avsettes **inntil 25 %** i investeringsramme for bygdenæringer. Med utgangspunkt i etterspørsel etter midlene, åpnes det for omdisponeringer mellom tradisjonelt landbruk og andre bygdenæringer fra **1. august hvert år**.

Det er innført to søknadsfrister for de tilretteleggende BU-midlene, 15. februar og 15. september. Det er ingen søknadsfrist for de bedriftsrettede BU-midlene (IN).

4.1 Vilkår

Det legges vekt på lønnsomhet, verdiskaping og innovasjon. Inntjeningsmuligheter, markeds- og konkurranseforhold må være grundig vurdert. Ved støtteutmåling legges de godkjente kostnadsoverslag til grunn, og støtten baseres på de satsene som er fastsatt i strategien.

Midlene kan ikke nyttes til garantier eller til å tegne andeler eller kjøpe aksjer i privat næringsvirksomhet. Det kan heller ikke gis støtte til gjeldssanering eller til løpende drift av bedrifter. Dersom anlegget anskaffes ved leasing eller annen leie, kan det ikke gis tilskudd eller rentestøtte.

4.1.1 Generelt om investeringer

Ved søknad om støtte til investeringer skal anlegget være i samsvar med de krav som er gitt i gjeldende lover, forskrifter og standarder. Det legges vekt på prosjektets miljøkvaliteter. Leid areal som arealgrunnlag ved investeringer må være sikret med langsiktig leieavtale eller forpaktningssavtale i tråd med gjeldende bestemmelser.

Det kan ikke gis støtte til tiltak på landbrukseiendommer som eies og drives av stat, fylke eller kommune, med mindre tiltaket er et fellestiltak der en eller flere tilskuddsberettigede landbrukseiendommer deltar.

4.1.2 Investeringer i tradisjonelt landbruk

Investeringsstøtte til tradisjonelt landbruk skal gis slik at den bidrar til å oppfylle landbrukspolitiske mål og retningslinjer om sysselsetting og fordeling av produksjonen. Gode, langsiktige markedsutsikter vektlegges i forbindelse med støtte til investeringer i økt produksjonskapasitet. Markedet for produktene vurderes på nasjonalt nivå.

4.1.3 Nye næringer

Normalt gis det ikke støtte til tjenesteytende næring som ikke er landbrukstilknyttet og/eller nyskapende. Med nyskapende menes nye produkter, nye tjenester, nye produksjonsprosesser, nye markeder, nye organisasjonsmodeller eller ny anvendelse og design. De fleste aktuelle sakene av denne typen vil komme fra de mest næringssvake områdene i fylket, og slike etableringer vil bli vurdert ut fra et stedsutviklingsperspektiv. Det understrekes at krav til både samfunns- og bedriftsøkonomisk lønnsomhet vil stå sentralt ved vurdering av slike saker. Det stilles krav til næringsmessig omfang og potensiale for å bli prioritert for støtte.

4.2 Tiltaksgrupper og støttenivå

4.2.1 Bedriftsretta utviklingstiltak

Etablererstipend

Det kan gis etablererstipend til å forberede og etablere ny virksomhet med ekspansjonsmuligheter. Stipendet kan omfatte utviklingsfasen, dvs. før etablering eventuelt finner sted (dekking av levekostnader/driftsunderskudd, reiseutgifter, konsulentoppdrag, markedsundersøkelser, begrenset prøveproduksjon mv) og selve etableringsfasen (dekking av levekostnader/driftsunderskudd, mindre investeringer i maskiner, utstyr og bygninger, markedsføring mv). I tillegg kan stipendmidlene i begge faser omfatte opplæring, barnepass, avløser, fadderordning og andre oppfølgingstilbud.

- Etablererstipend kan gis med inntil **kr 400 000,-** pr. person/foretak for utviklingsfasen og etableringsfasen til sammen.
- Stipendbeløpet kan dekke inntil 75 % av godkjent kostnadsoverslag i utviklingsfasen og etableringsfasen.
- Investeringer som inngår som en del av støttegrunlaget for stipendet, trekkes ut og støttes med inntil 25 %.

Bedriftsutvikling bygdenæringer

Det kan gis tilskudd til prosjekter innenfor områdene produktutvikling, kompetanseoppbygging, markedsundersøkelser, testsalg, nettverksbygging, markedsføring o.l. Det kan ikke gis støtte til markedsføring knyttet til bedriftens eksisterende produkter eller markeder. Interne kostnader vil vurderes kritisk i slike prosjekter.

- Bedriftsutvikling kan støttes med tilskudd på inntil **50 %** av godkjent kostnadsoverslag.
- Kvinner og ungdom under 35 år, kan få inntil **75 %** av godkjent kostnadsoverslag.

Bedriftsutvikling tradisjonelt landbruk

Det kan gis tilskudd til bedriftsutvikling innenfor tradisjonelt landbruk til planleggingsfasen i forbindelse med større investeringsprosjekter. Tilskuddet dekker kun eksterne kostnader utført av kvalifiserte rådgivere, og skal bidra til god planlegging og riktige valg i forkant av en større investering.

- Bedriftsutvikling tradisjonelt landbruk kan støttes med tilskudd på inntil **50 %** av godkjent kostnadsoverslag. Tilskuddet er avgrenset til maksimalt **kr 50 000,-** per sak. Kun eksterne kostnader ved bruk av kvalifiserte rådgivere kan inngå i kostnadsoverslaget.
- Kvinner og ungdom under 35 år, kan få inntil **75 %** av godkjent kostnadsoverslag.

4.2.2 Investeringer i tradisjonelt landbruk og andre bygdenæringer

Det kan gis tilskudd og rentestøtte til investeringer i faste anlegg og i tilhørende produksjonsutstyr av varig karakter i tradisjonelt landbruk og i nye næringer i tilknytning til landbruket.

1. For investeringer i tradisjonelt landbruk og andre bygdenæringer, er den generelle regelen at investeringstilskudd kan gis per foretak med inntil 30 % av godkjent kostnadsoverslag inntil **kr 700 000,-**.
2. I områder som faller inn under Fjellandbruket i Namdalen (Lierne, Røyrvik, Namsskogan kommuner), kan det gis investeringstilskudd med inntil 33 % av godkjent kostnadsoverslag inntil **kr 1.500 000,-**. For Meråker kommune, kan det gis investeringstilskudd med inntil 33 % av godkjent kostnadsoverslag inntil **kr 1.000 000,-**. (Satsingen på Fjellandbruket gjelder i 3 år for perioden 2014-2016).
3. I næringssvake områder for øvrig, hvor landbruket har særlig stor betydning for sysselsetting og bosetting, kan det gis investeringstilskudd med inntil 33 % av godkjent kostnadsoverslag inntil **kr 1.000 000,-**.
4. Det kan gis inntil **kr 50 000,-** ekstra i tilskudd for økt trebruk i landbruksbygg. Det må minimum benyttes 25 m³ trelast for å søke. For større nybygg skal det stilles krav til bruk av tre som langt overstiger 25 m³, slik at tiltaket faktisk bidrar til økt trebruk. Tilskuddsandelen beregnes til kr 500,- pr m³.
5. Rentestøtte kan gis til lån på inntil **100 %** av utbetalt lånebeløp.

For punktene 1-3 gjelder følgende:

For investeringer i melkeproduksjon, skal det ikke gis investeringsstøtte til melkestall og melkebot ved ombygginger, dersom slik støtte er gitt til melketeknisk utstyr i løpet av de siste 10 år.

To eller flere landbrukseiendommer, som drives av samme bruker, regnes som en driftsenhet. Fellestiltak/foretak med to eller flere interessenter regnes som en driftsenhet. Dette innebærer at samdrifter i melkeproduksjon i BU-sammenheng jamstilles med andre typer foretak i melkeproduksjon, og at fellestiltak i melkeproduksjonen får samme vilkår som fellestiltak i andre produksjoner. For tilskudd og BU-lån/rentestøtte til driftsbygninger i tradisjonelt landbruk og etableringstilskudd ved generasjonsskifte gjøres fradrag for tilskudd og BU-lån som er innvilget til tradisjonelt landbruk de siste fem år. For investeringstilskudd og BU-lån/rentestøtte til bygdenæringer gjøres også fradrag for tilskudd og BU-lån som er innvilget til bygdenæringer de siste fem år.

4.2.3 Tilskudd ved generasjonsskifte (eierskifte)

Det kan gis tilskudd til landbrukseiendommer som i forbindelse med generasjonsskifte trenger å gjennomføre mindre investeringer for å opprettholde tradisjonell landbruksdrift eller tilleggsnæring. Ordningen skal også stimulere til at kvinner overtar gårdsbruk og tar aktivt del i drifta, og kvinnelige brukere skal derfor prioriteres.

- Tilskuddet kan gis til brukere under 35 år. Tilskudd kan gis med inntil 40 % av godkjent kostnadsoverslag begrenset oppad til **kr 200.000,-** pr. landbrukseiendom.
- For kvinnelige brukere kan tilskudd gis med inntil 60 % av godkjent kostnadsoverslag begrenset oppad til **kr 250.000,-** pr. landbrukseiendom. Fristen for å fremme søknad om tilskudd er tre år regnet fra tidspunktet for eierskifte.

4.2.4 Andre tiltak

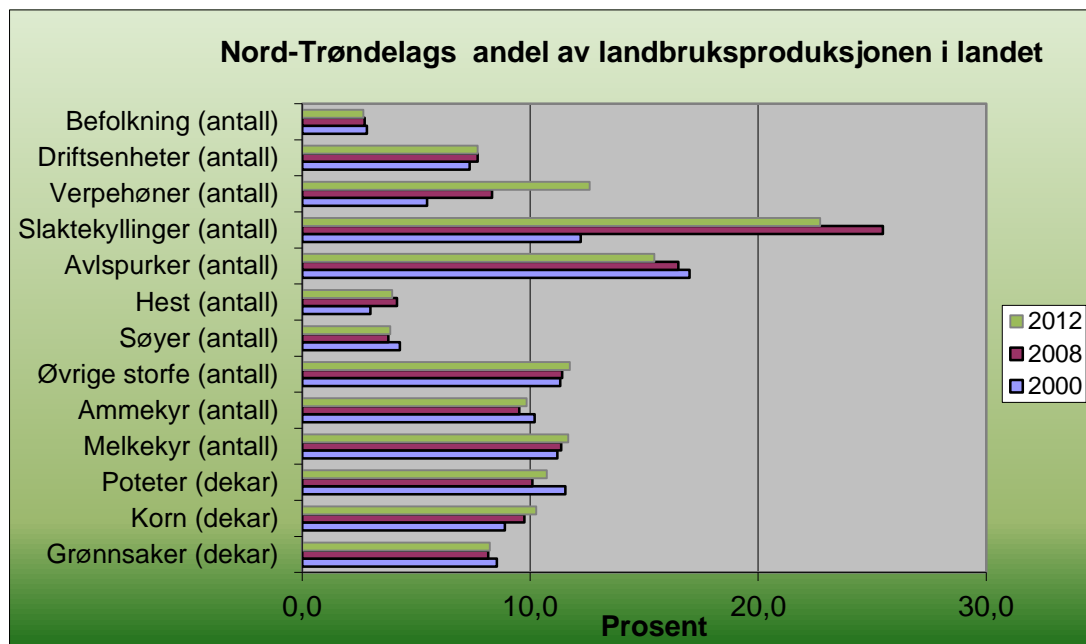
Det kan gis tilskudd til prosjekter/tiltak som ikke hører inn under punktene ovenfor, men som faller inn under formålet med BU-midlene. Tilskuddet fastsettes etter særskilt vurdering av Innovasjon Norge.

Vedlegg: Statistikk for landbruket i Nord-Trøndelag

Landbrukets betydning i Nord-Trøndelag

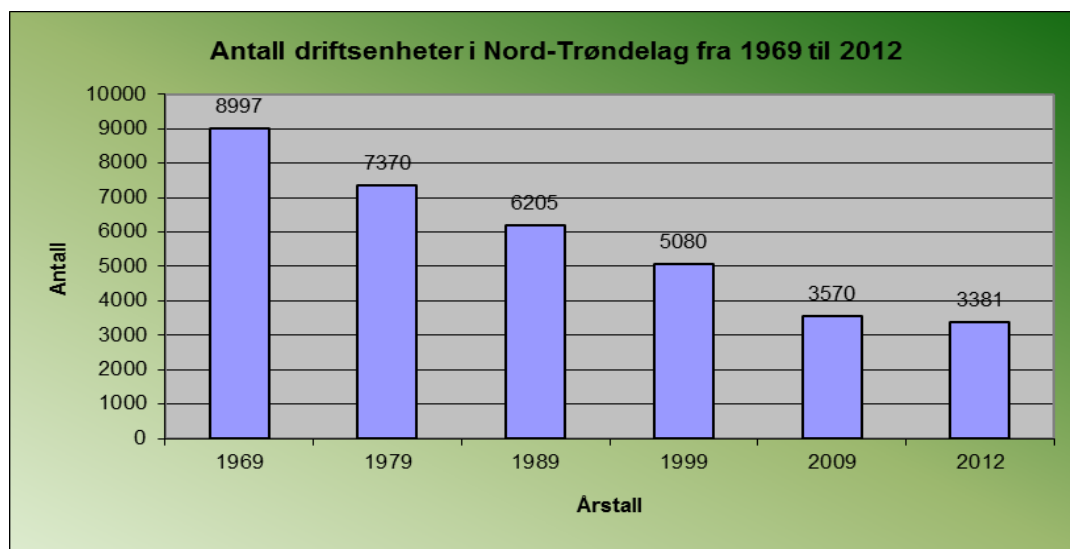
Nord-Trøndelag fylke hadde 134 443 innbyggere pr. 01.01.13. Fylket har en omfattende landbruksproduksjon sett i forhold til befolkningsgrunnlaget. Nord-Trøndelag har 2,7 % av landets befolkning, og står samtidig for omkring 11 % av landbruksproduksjonen

Andel produksjon

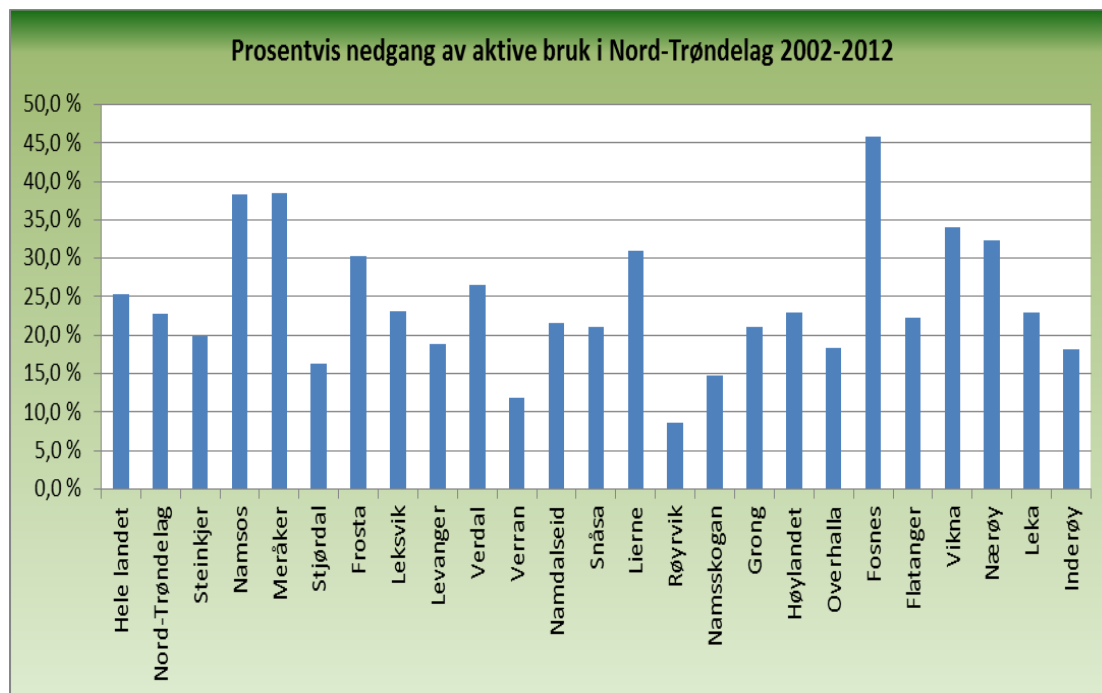
Figur 1 Nord-Trøndelags prosentvise andel av hele landets produksjon for årene 2000, 2008 og 2012. Kilde: Statens landbruksforvaltning og SSB.

Antall produsenter

Figur 2: Utvikling i antall aktive driftsenheter (søkere om produksjonstillegg) i Nord-Trøndelag i perioden 1969 til 2012. Kilde: SLF.

Avgang av produsenter siste 10 år

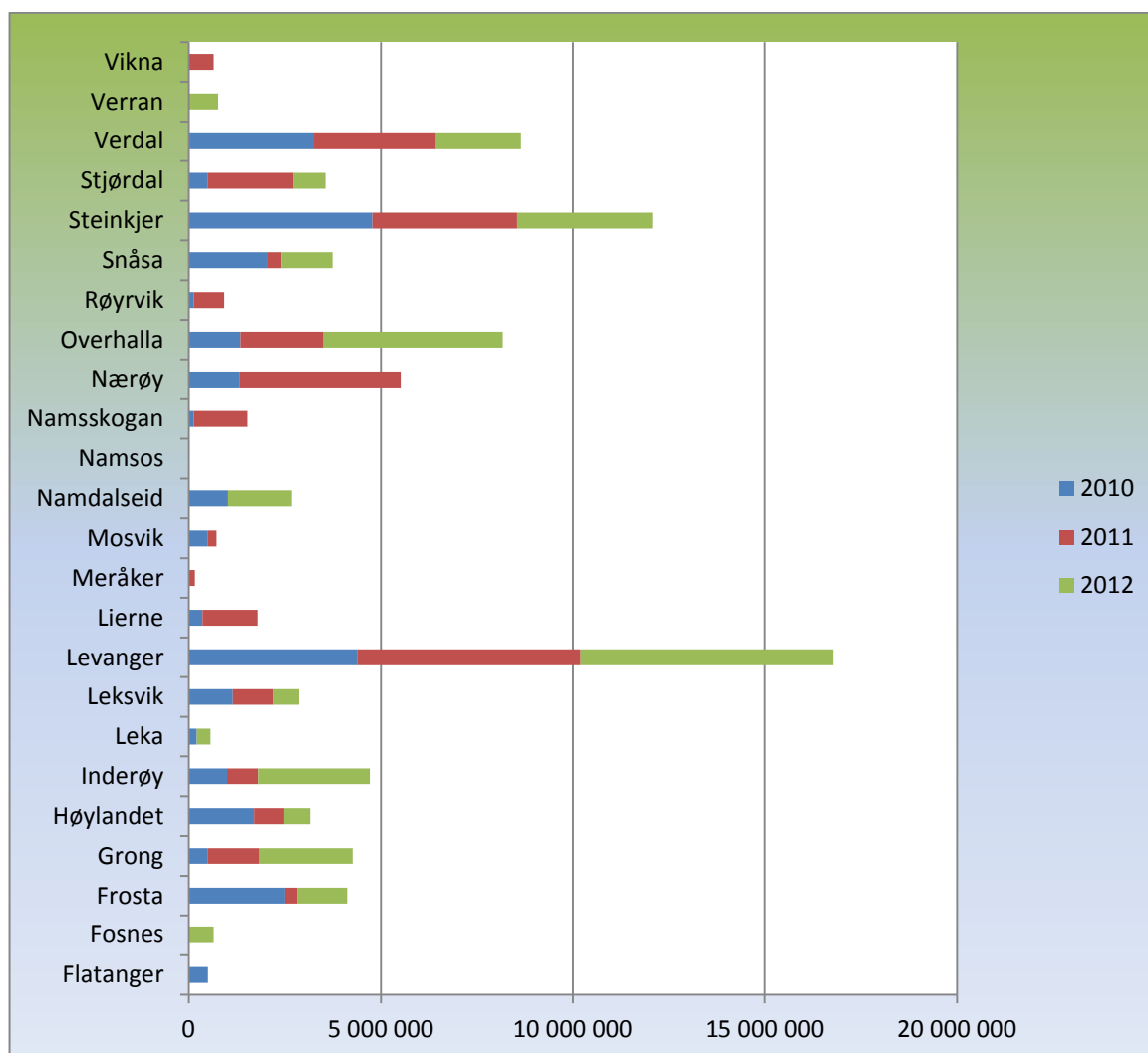
Figur 3: Nedgang i aktive bruk (målt i antall søkere om produksjonstillegg), kommunevis oversikt.

Investeringsvirkemidler i landbruket(BU-midler)

Tabell 1: Viser antall BU-saker fordelt etter størrelse på prosjekter. Kilde Innovasjon Norge.

Kostnadsoverslag	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Over 4 mill kr.	13	11	16	25	18	17	18
2 -4 mill kr.	14	19	23	21	22	23	15
1 - 2 mill kr.	5	10	7	21	13	7	14
under 1 mill. kr	15	17	16	20	21	17	19
Sum	47	57	62	87	74	64	66

Bruk av BU-midler fordelt på kommuner

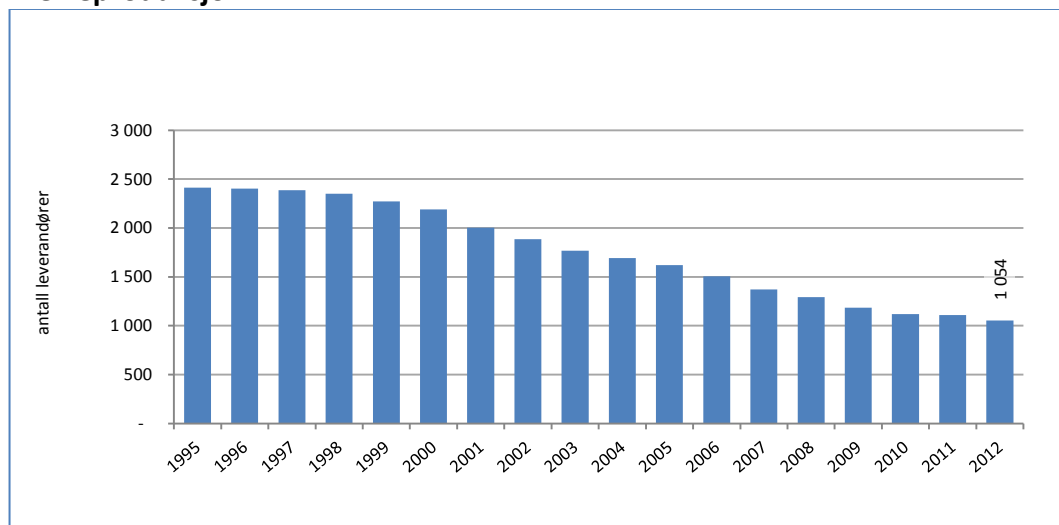
Figur 4: BU-midler fordelt på kommuner. Kilde Innovasjon Norge

Husdyrproduksjon/dyretall

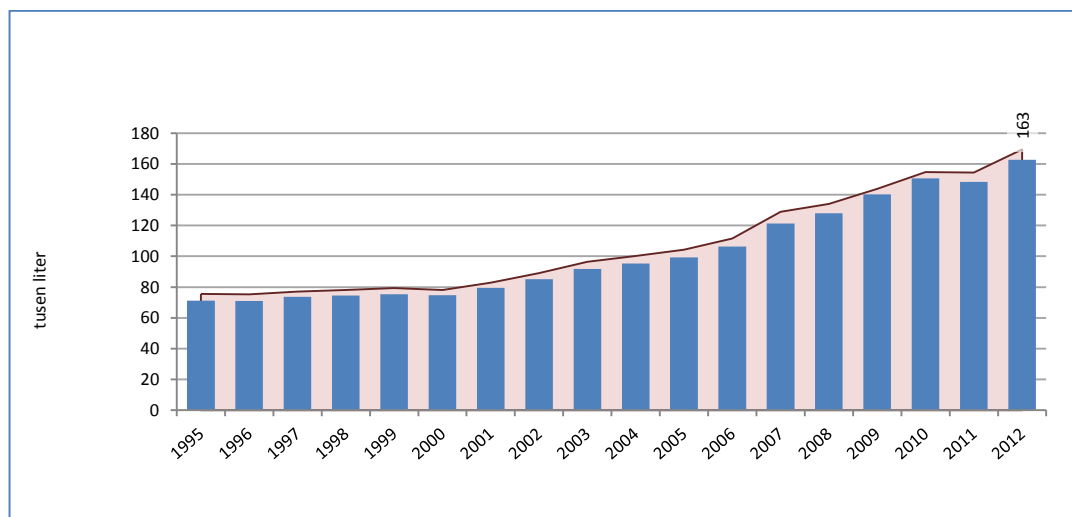
Tabell 2 Antallsstatistikk husdyr. Kilde SLF.

Dyreslag	2009	2010	2011	2012
Hester	1 427	1 454	1 437	1 428
Melkekyr	27 494	27 569	27 159	27 211
Ammekyr	6 226	6 698	6 929	7 214
Ungdyr storfe	65 381	65 572	65 224	65 158
Avlspurker	9 239	9 372	8 839	8 211
Slaktegris, årsproduksjon	235 377	236 723	232 974	239 058
Verpehøner	344 234	397 920	407 112	501 311
Slaktekylling, årsprod.	10 998 007	11 585 883	12 567 061	13 324 050
Vinterfora sau pr 1.1.	39 602	41 481	41 856	41 279

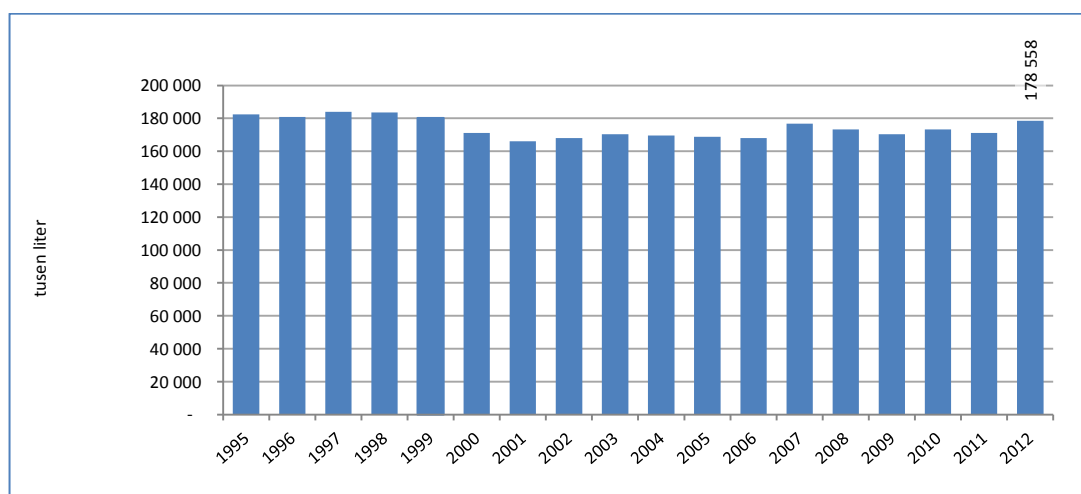
Melkeproduksjon

Figur 5: Utvikling i antall melkeprodusenter i Nord-Trøndelag. Kilde Tine.

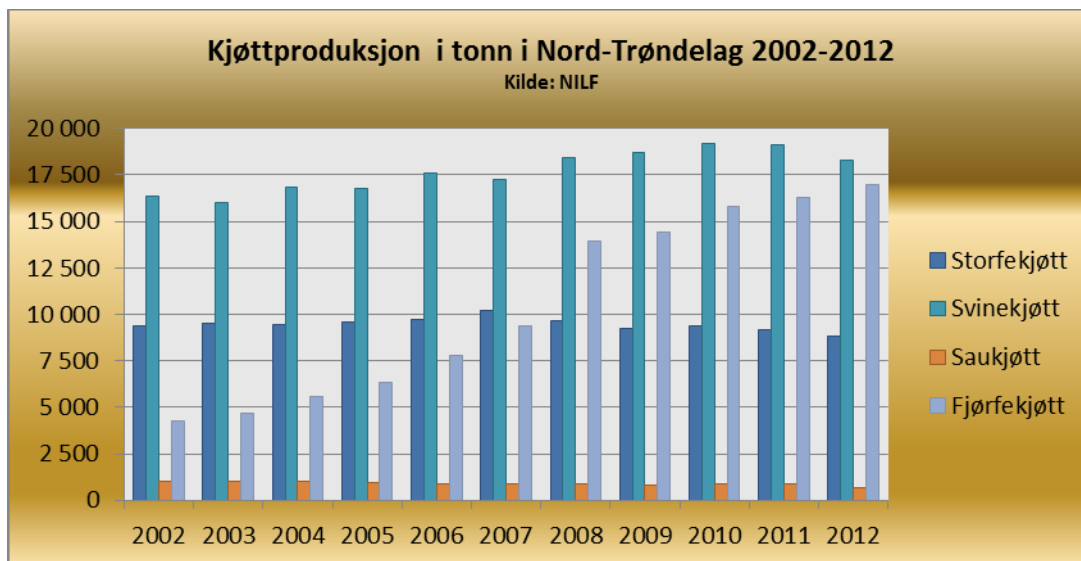

Figur 6: Utvikling i leveranse per produsent i Nord-Trøndelag. Kilde Tine.

Figur 7: Samlet melkeleveranse i Nord-Trøndelag i tonn. Kilde Tine.

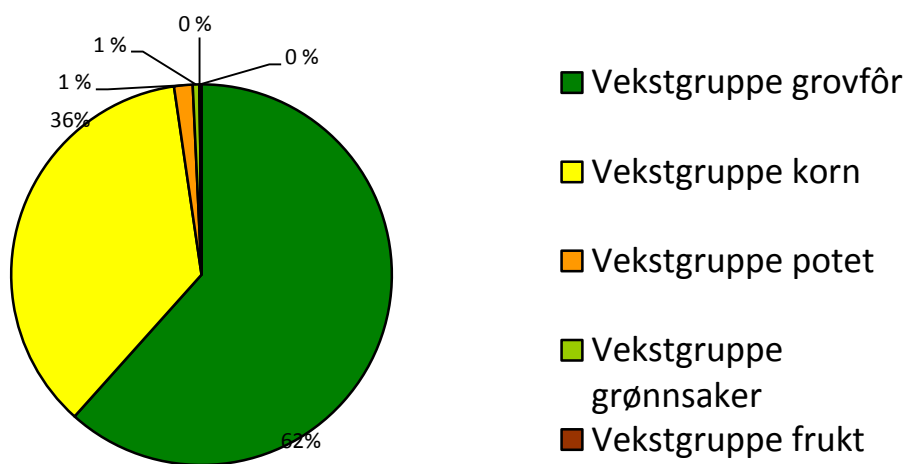
Kjøttproduksjon

Figur 8: Utvikling i kjøttproduksjon Nord-Trøndelag

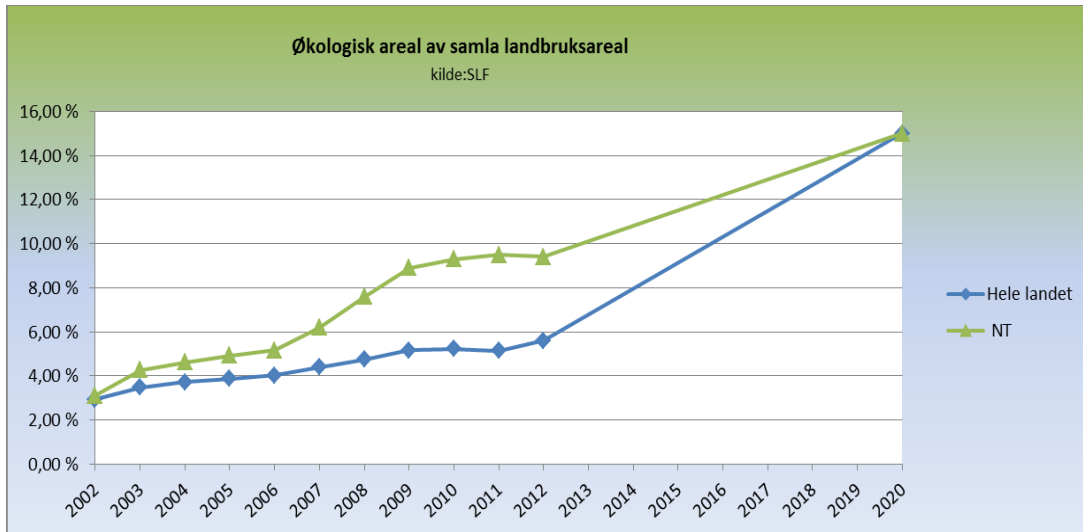
Planteproduksjon

Arealfordeling i bruk av dyrka mark

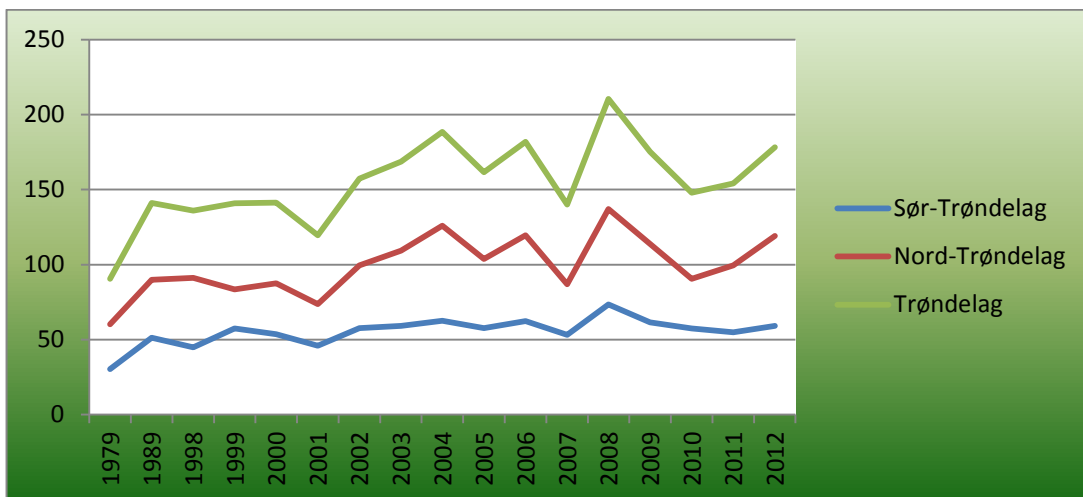
Figur 9 Arealfordeling vekster 2012. Kilde SLF.

Økologisk areal

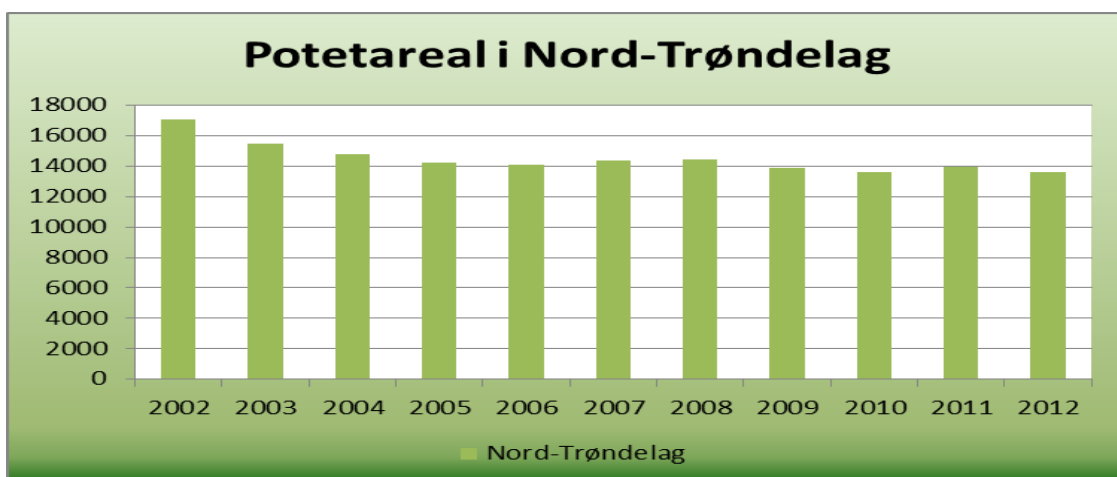
Figur 10 Økologisk areal av samla jordbruksareal 2002-2012. Kilde SLF.

Kornproduksjon

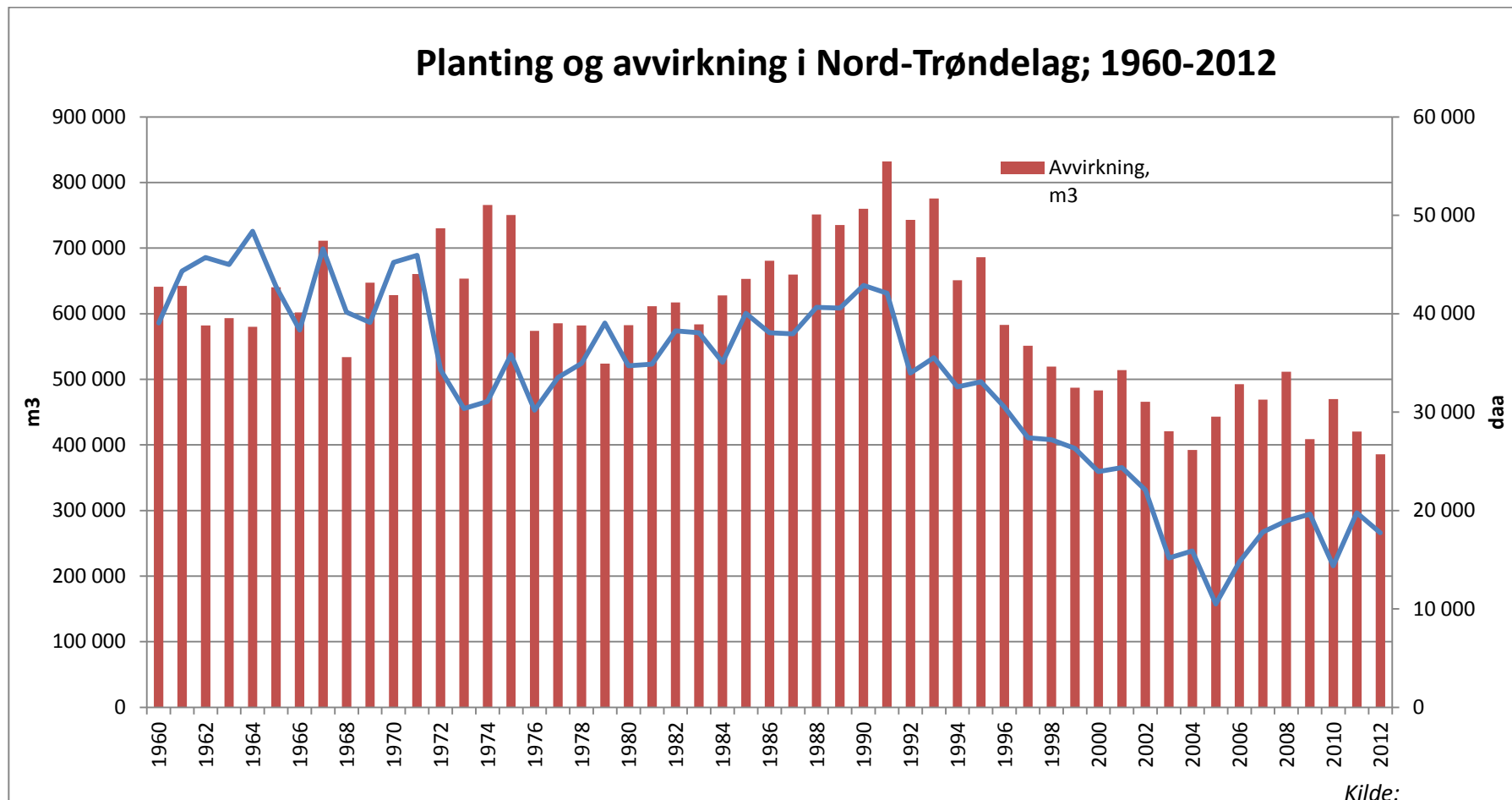
Figur 11 Produksjon av korn i tusen tonn, Trøndelag. Kilde: SSB.

Areal potet

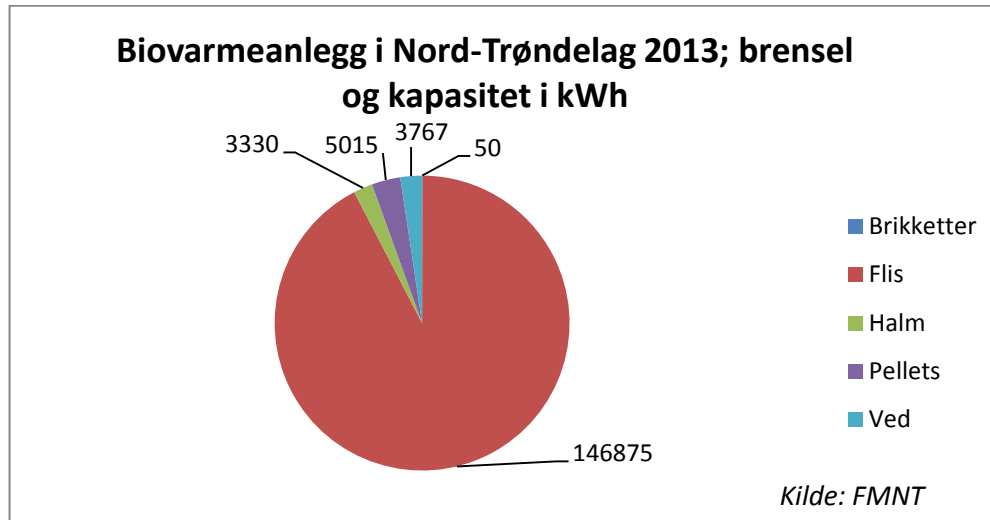
Figur 12 Areal potet, Nord-Trøndelag. Kilde: SLF.

Skogbruk – planting og avvirking

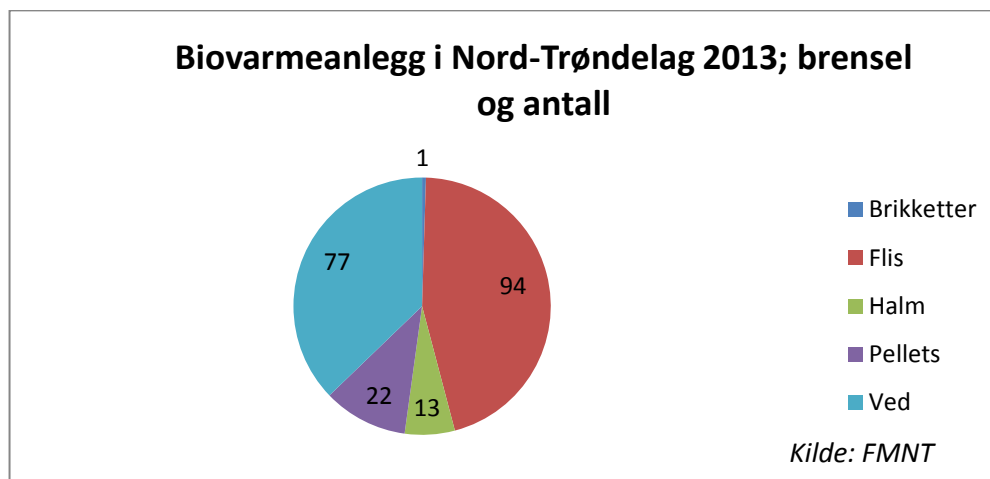

Figur 13 Avvirking og planting, Nord-Trøndelag. Kilde: FMLA.

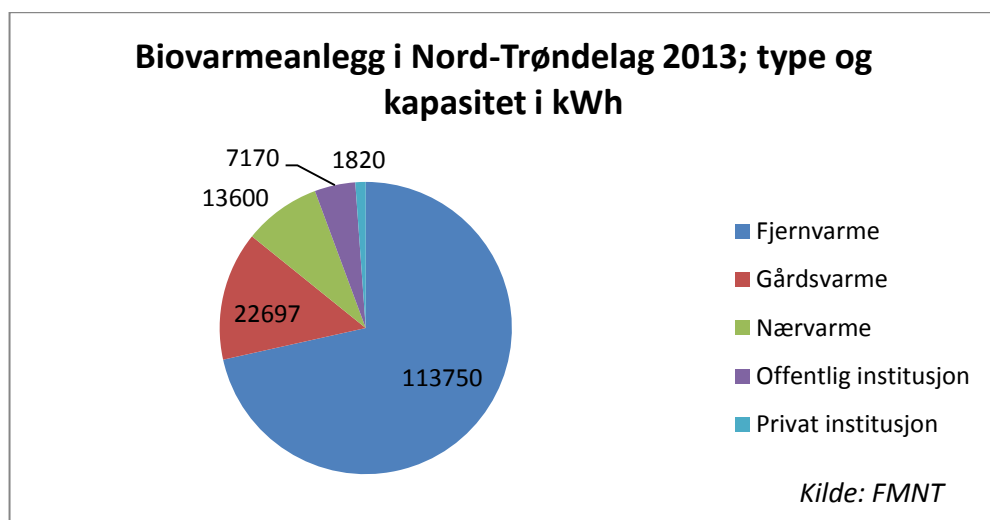
Biovarme

Figur 14 Biovarmeanlegg, brensel og kapasitet, Nord-Trøndelag. Kilde: FMLA.

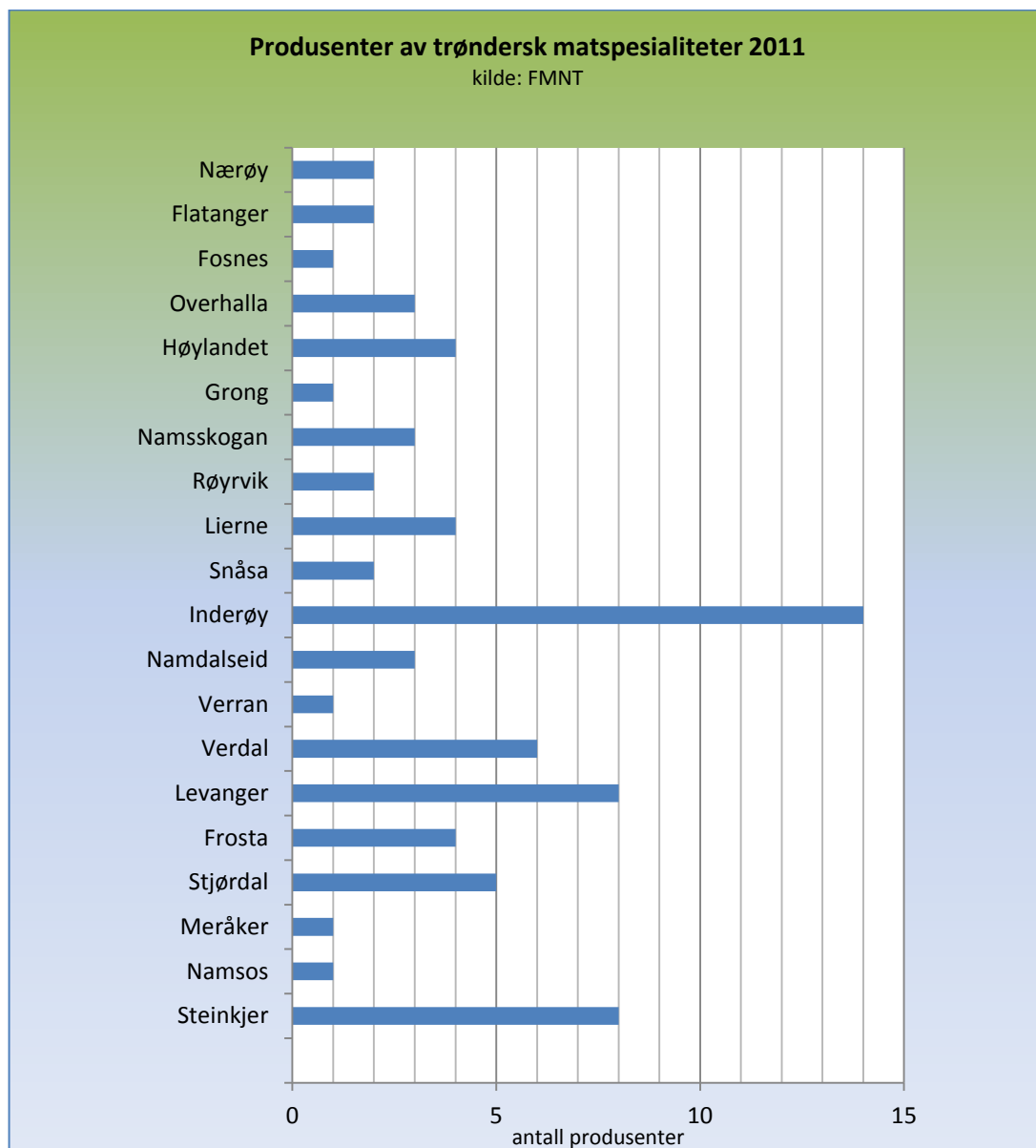

Figur 15 Biovarmeanlegg, brensel og antall, Nord-Trøndelag. Kilde: FMLA.

Figur 16 Biovarmeanlegg, type og kapasitet, Nord-Trøndelag. Kilde: FMLA.

Lokal matforedling og spesialproduksjon

Figur 17: Bedrifter som produserer matspesialiteter, kommunevis.